

TACTUL PEDAGOGIC - ASPECT ESENȚIAL ÎN EDUCAȚIA INCLUZIVĂ

Natalia MELNIC, doctorandă

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, Moldova

Oleg BUGA, doctor habilitat, profesor universitar,

Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți, Moldova

Summary: *The teachers involved in the inclusive education focus on activities involving the use of teamwork and cooperation, respect for cultural identity of each child and the constant monitoring of the effectiveness of teaching - learning - assessment in each child.*

The great importance of tactical teaching profession, especially for the effective promotion of inclusive education has helped shape the concept of tact which is one of the qualities pedagogical skills of teacher and one of the factors that ensure the development of the creative potential of students, having an important role in education inclusive.

„Adevăratul dascăl este caracterizat prin aceea că mintea sa se mișcă în armonie cu mințile elevilor săi, trăind împreună dificultățile și victoriile intelectuale deopotrivă.” (J.

DEWEI)

Conceptul de educație incluzivă reclamă redefinirea competențelor didactice ale învățătorilor/profesorilor, astfel încât aceștia să poată valoriza incluziunea în practicile de predare-învățare-evaluare. Un rol deosebit în relația educator-elev, îl are tactul pedagogic.

În accepțiunea de astăzi, tactul se referă la respectarea atentă a regulilor de conduită în viața de zi cu zi. În dicționare tactul este definit ca fiind „*felul de a se purta cu lumea spre a nu jigni pe cineva*”; „*simț al măsurii în comportare, atitudine corectă, atentă și adecvată*”.

Fiind un fenomen psihosocial tactul se manifestă numai în cadrul interacțiunii sociale, în orice activitate umană. Putem vorbi de tact în relațiile dintre soți, prieteni, colegii de muncă, membrii unei organizații politice etc. În toate aceste situații tactul vizează relațiile dintre oameni și presupune respectarea reputației, prestigiului celuilalt în scopul atingerii fără dificultăți a intereselor proprii. Această noțiune - remarcă J. Stefanovic - capătă uneori și sensul de stratagemă. (11; p. 14)

Tactul are un rol deosebit în relațiile educator-educat pe toate treptele învățământului. Educatorul de profesie trebuie să se caracterizeze prin „*acea căldură comunicativă, acel instinct de generozitate pe care copilul le descoperă prin intuiție* — remarcă R. Hubert — și *cărora le răspunde spontan* ”. [5, p.626]

Importanța deosebită a tactului în profesiunea didactică, în special pentru promovarea eficienței a educației incluzive a dus la conturarea conceptului de tact pedagogic care reprezintă una din calitățile aptitudinale ale profesorului și unul din factorii care asigură dezvoltarea potențialului creativ al elevilor, având un rol important în educația incluzivă. Aici este vorba și de conduita creativă a cadrului didactic.

Observațiile la nivel de clasă confirmă faptul ca nu toți copiii pot face față în mod susținut și performant cerințelor școlare, dar că, în același timp, folosind metodele potrivite de predare – învățare – evaluare și respectând ritmul propriu al fiecărui copil, toți elevii pot înregistra progrese școlare, uneori acestea fiind remarcabile față de așteptările inițiale. Cadrele didactice implicate în educația incluzivă pun accentul pe utilizarea de activități care comportă lucrul în echipă și cooperarea, pe respectarea identității culturale a fiecărui copil în parte și pe monitorizarea constantă a eficacității activităților de predare – învățare – evaluare la nivelul fiecărui copil.

În literatura de specialitate tactul pedagogic este definit ca „*simț al măsurii specific diferitelor manifestări comportamentale ale profesorului*” (V. Pavelcu), sau „*capacitatea de a găsi la momentul oportun forma cea mai adecvată de atitudine și tratate a elevilor*” (F.N. Gonobolin).

Psihologul slovac J. Stefanovic, autorul unei ample lucrări consacrate tactului pedagogic (Psihologia tactului pedagogic al profesorului) abordând problema tactului din perspectiva psihologică definește tactul pedagogic ca fiind „*gradul calitativ al interacțiunii sociale între profesori și elevi*”. Criteriile acestei calități a profesorului, în viziunea lui J. Stefanovic sunt următoarele:

- a) gradul de adecvare a comportamentului profesorului față de fiecare elev;
- b) gradul motivației pozitive a rezultatelor la învățătură și a comportamentului elevului;
- c) gradul de dezvoltare a personalității elevului;

- d) gradul de respectare a particularităților psihice ale elevului și asigurarea unui climat psihic optim activității instructiv educative;
- e) rezultatele obținute în atingerea obiectivelor propuse în activitatea instructiv educativă.

Cele cinci criterii (denumite și principii) în viziunea autorului formează un tot unitar în sensul că nu poate fi concepută o interacțiune pedagogică calitativă în afara interacțiunii celor cinci criterii. [10, p. 13]

Un alt psiholog (T.N. Bondarevskaja) făcând o sinteză a studiilor și opiniilor exprimate pe această temă evidențiază următoarele note definitorii ale tactului: reprezintă contactul între profesor și universul lăuntric al copilului; apropierea sinceră de acesta apropiere bazat pe înțelegerea reciprocă; arta de a pătrunde și desluși conștiința individuală de a prevedea reacția posibilă a celui pe care-l educăm, respectând în același timp simțul măsurii. [1, p.9]

Cei mai mulți pedagogi și psihologi care abordează diferite aspecte ale tactului pedagogic evidențiază atât importanța cât și complexitatea deosebită a acestei aptitudini, corelațiile ei cu alte aptitudini necesare în activitatea didactică. Astfel Ana Conta Kernbach, scrie încă la începutul secolului nostru că principalele calități ale profesorului sunt în special tactul și bunul simț. [6]

Pe aceeași linie se înscrie și concepția lui C. Dumitrescu Iași care arată că pregătirea profesorului trebuie să cuprindă două componente de bază, și anume, pregătirea științifică și pregătirea pedagogică. Aceasta din urmă are ca principal obiectiv formarea tactului pedagogic. [3]

Importanța atribuită tactului pedagogic în ansamblul calităților ce se impun profesiei didactice se explică și prin complexitatea acestuia. Tactul presupune numeroase trăsături de caracter cum ar fi: stăpânirea de sine, simț al măsurii, simț al dreptății fermitatea, perseverența, consecvența, delicatețea, răbdarea ș.a.

Tactul pedagogic se întrepătrunde cu multe alte aptitudini specifice profesiei didactice: **empatia** care presupune comunicare afectivă cu alții în primul rând cu elevii identificare prin trăire cu aceștia; **creativitatea**, tactul întotdeauna este un act creator fiind opus rutinei, deoarece fiecare situație pedagogică reprezintă ceva nou, original, irepetabil; **măiestrie pedagogică**, tactul este considerat elementul esențial al măiestriei pedagogice fiind premisa asigurării autorității profesorului.

Prin calitățile pe care le presupune tactul pedagogic reprezintă condiția sine-qua non pentru respectarea principiilor educației moral-civice (sprijinirea pe elementele pozitive în vederea înlăturării celor negative, luarea în considerare a particularităților de vârstă și individuale, îmbinarea respectului cu exigența pentru elevi, principiul unității, continuității, consecinței ș.a.).

În studiile consacrate profesiei didactice uneori nici un se pomenește de tactul pedagogic, totuși această aptitudine complexă se regăsește în calitățile considerate absolut necesare educatorului de profesie. Astfel în cartea sa „*Psihologia profesiei învățător*”, (Schneider Fr. - 1923), enumeră printre însușirile cerute în decursul timpului de la educator: atitudine spirituală, comunicativitate, încredere, dreptă cumpătate, atitudine tăcută ș.a. [8,

p. 412] Este ușor de observat că cel puțin ultimele două calități menționate intră în componența tactului pedagogic.

Intr-un studiu amplu, realizat experimental pe tema aptitudinilor pedagogice, F. N. Gonobolin stabilește două grupuri de calități (aptitudini) necesare educatorului:

- **însușiri propriu-zis pedagogice**, capacitatea de a face materialul de învățare accesibil elevilor; creativitatea în muncă; influența pedagogului asupra personalității elevilor; capacități organizatorice; interesul față de copii; tactul pedagogic; capacitatea de a lega obiectul de învățământ de viață; existența pedagogică; capacitatea pentru obiectul ce-1 predă; capacitatea pentru munca cu elevii în afara clasei;
- **însușiri de personalitate**, spirit organizatoric; curiozitate științifică; capacitate de muncă; capacitate de autostăpânire; însușiri emoționale; imaginație bogată. (4)

Deși autorul menționează în mod distinct tactul pedagogic, incluzându-l în prima categorie, considerăm că această aptitudine complexă se regăsește și în alte aptitudini atât din prima categorie (creativitatea în muncă, influența pedagogului asupra elevului), cât și în cea de-a doua (capacitatea de autostăpânire, imaginație bogată). Același lucru putem spune despre aptitudinile evidențiate în cadrul studiului întreprins de P. Popescu-Neveanu și colaboratorii. Și aici, aspecte ale tactului pedagogic se regăsesc în mai multe aptitudini și anume în cele notate cu numerele 1, 2, 7, 9 ș.a.

Pentru rolul deosebit de important pe care îl are tactul pedagogic în relațiile interumane „*Metodologia formării continue a personalului didactic din învățământul preuniversitar*”, aprobată din ordinul M.E.N. nr. 3370 din 19 V. 1998 [6] include exigențele pe care le presupune tactul atât între competențele necesare pentru îndeplinirea eficientă a unui rol social (competența de a proiecta finalul în minte, de a anticipa activitatea și rezultatele ei, capacitatea conducerii interpersonale) cât și între competențele cerute profesiei didactice (comunicativitatea, empatia, creativitatea, cunoașterea elevului ș.a.) [5, p.8]

În lucrările consacrate aptitudinilor pedagogice, de obicei se face distincția între aptitudini didactice, referitoare la predare-învățare și aptitudini educaționale, cu finalitate educativă.

Tactul pedagogic, fiind un aspect esențial al relațiilor profesor-elev, este inclus de regulă în cea de-a doua categorie, deși în studiile mai recent apărute se insistă tot mai mult asupra implicațiilor tactului în activitatea cu finalitate instructivă [9, p.15]. În acest context tactul pedagogic este privit ca fiind „*capacitatea de a concepe, pregăti și organiza lecția și flectare secvență a acesteia*”. Într-un studiu experimental intitulat „*Implicațiile tactului pedagogic asupra creșterii eficienței lecției*”, I. Nicola își stabilește următoarea ipoteză de cercetare: „*îmbunătățirea condițiilor de valorificare maximă a posibilităților și calităților care circumscriu personalitatea profesorului constituie una din modalitățile principale de modernizare a procesului de transmitere și asimilare a cunoștințelor*”. În urma cercetării efectuate această ipoteză a fost confirmată în sensul că perfecționarea activității didactice sub aspectul tactului pedagogic atrage după sine creșterea ponderii și importanței factorilor psihologici în acțiunea de modernizare a procesului instructiv-educativ. [9, p. 18-19]

Pe plan educativ tactul pedagogic ca aspect esențial al relațiilor profesor-elev are un rol deosebit. Tactul este elementul fundamental al măiestriei pedagogice (care reprezintă dezvoltarea plenară a tuturor componentelor personalității profesorului) și premisă a asigurării autorității educatorului de profesie.

Așa cum în medicină există o întregă patologie de tip iatrogenic (produse de medic) datorate nu numai consecințelor nefaste ale administrării unor terapii greșite, ci și lipsei de tact în relațiile medic-pacient (prezentarea gravității bolii, a șanselor de a se vindeca etc.) tot așa și în educație prin lipsa de tact a profesorului pot fi provocate traume morale și psihice cu greu recuperabile sau chiar irecuperabile. De aceea se poate spune că tactul pedagogic contribuie, în primul rând la crearea unei atmosfere optime în relara profesori-elevi, a unui climat microsocioal adecvat activității cu elevii și cu factori educativi. [10]

Dacă la începutul secolului nostru tactul pedagogic ca și alte trăsături și aptitudini ale personalității erau considerate înnăscute (Ana Conta Kembach - 1914) ultimele decenii asistăm la schimbarea concepțiilor în această problemă. În zilele noastre tactul pedagogic este privit ca fiind un „*aliaj al experienței pedagogice și al unor însușiri psihologice, constând în oportunitatea intervențiilor și modul adecvat al influenței educative...*”. Atât studiile întreprinse cât și experiența pedagogică demonstrează că tactul pedagogic se dobândește și se perfecționează în procesul instructiv-educativ la succesul căruia contribuie.

Concluzie: Construirea unei imagini pozitive despre sine este o altă nevoie a copiilor cu dificultăți de învățare. Aceasta se poate realiza pe fondul unor activități de grup orientate spre valorizarea posibilităților fiecăruia și pe un sistem de relații pozitive între profesor și elev și între elevi. Relațiile respective trebuie să ofere terenul încrederii reciproce, al empatiei cu trăirile fiecăruia, împărtășirii emoțiilor, sentimentelor, preocupărilor ca și a experienței de cunoaștere și învățare.

Așa cum am văzut tactul pedagogic presupune o serie de calități caracteriale (stăpânirea de sine, fermitatea, simțul măsurii ș.a.) dar și contribuie la formarea și dezvoltarea lor. Rezultă că perfecționarea acestei aptitudini se poate realiza indirect, prin influențarea diferitelor manifestări caracteriale care se vor răsfrânge benefic asupra tactului.

Ținând seama de efectele multiple pe care le are tactul pedagogic asupra desfășurării optime a procesului instructiv-educativ pe toate treptele învățământului, considerăm că în procesul formării inițiale și continue a personalului didactic acestei aptitudini trebuie să i se acorde atenția cuvenită, atât în activitatea de educație și instrucție cât mai ales în cea de autoeducație și autoinstruire care trebuie să caracterizeze pe fiecare slujitor al școlii.

Referințe bibliografice:

1. Bama, A.; *Profesorul - factor de bază în procesul instructiv - educativ în Curs de pedagogie*, Univ. „Dunărea de Jos” Galați, 1993.
2. Cemichevici, S.; *Personalitatea profesorului, în Fundamenta pedagogia, vol.III.E.D.P.*, 1970.
3. Dumitrescu, Iași, C.; *Învățământul universitar și pregătirea profesorilor gimnaziale în Omul și opera*, București, 1943.
4. Dewey John; *"My Pedagogic Creed"*; 1897
5. Gonobolin, F.N.; *Cu privire la aptitudinile pedagogice ale profesorului, în Probleme de psihologia personalității, E.D.P.*, București, 1963.

6. Ibis. Hubert, R.; *Trate de pedagogie generale*, P.U.F., 1961.
7. Kembach, A.C.; *Noțiuni de pedagogie, didactică și metodică*, 1914.
8. *Metodologia formării continue a personalului didactic din învățământul preuniversitar*, aprobată prin ordinul M.E.N. nr. 3770 din 19.05.1998, în *Tribuna învățământului*, 14.07.1998, nr. 41-42, pag.8.
9. Mitrofan, N.; *Aptitudinea pedagogică*, Ed. Academiei, București, 1988.
10. Narly, C.; *Pedagogie generala, Text stabilit și studiu introductiv*, de 'Nicolescu V.E.D.P.. 1996.
11. Nicola, I.; *Implicațiile tactului asupra creșterii eficienței lecției*, în *Revista de pedagogie*, nr. 3/1979.
12. Pavelcu, V.; *Personalitatea profesorului*; în *Psihologia pedagogică*, E.D.P., București, 1967.